

21. Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія: посіб. для студ. істор. спец. ун-тів / Л. Зашкільняк. – Львів: ПАІС, 2007. – 312 с.

Кахнич В.С. Методологические аспекты исследования правового образования и науки во Львовском университете.

Раскрываются методологические основы исследования правового образования и науки во Львовском университете. Проанализированы работы некоторых ученых для понимания направлений исследования, а также сделано обобщение их исследований. В частности прослеживается развитие юридического факультета университета, который всегда влиял на организацию научных исследований, способствовал подготовке специалистов соответствующего уровня и обеспечивал им условия для научного творчества.

Ключевые слова: Львовский университет, юридический факультет, правовое образование и наука, исследователи, исследования.

Kahnnych V.S. Methodological aspects of the legal education research and science in Lviv university.

The article deals with the methodological principles of the legal education research and science in Lviv University. The author analyzed the works of some researchers for better understanding of the trends of the studies, and accomplished the generalization of their researches. The development of the law faculty of Lviv University is examined that influenced on the organization of the scientific research, contributed to the specialists training of the appropriate level, and provided the conditions for their scientific creativity.

Key words: Lviv University, faculty of law, legal education, researchers, research.

Стаття надійшла 18 березня 2013 р.

УДК 007:316.77

С.П. Кость

ПРАВОВИЙ І ЮРИДИЧНИЙ ГАЗЕТНІ ДИСКУРСИ: ПИТАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ

Висвітлено питання диференціації правового і юридичного газетних дискурсів. Окреслено дефініції понять «правовий газетний дискурс», «юридичний газетний дискурс». Виокремлено основні типи правового і юридичного газетних дискурсів.

Ключові слова: правова комунікація, право, правовий газетний дискурс, юридичний газетний дискурс, засоби масової інформації.

Постановка проблеми. Не викликає заперечень питання важливості правового та юридичного газетних дискурсів, адже нинішнє суспільство, на жаль, утверджується у свідомості громадян як безправне, zdeформоване, права і свободи людини у якому зневажені та знівельовані. Від цього й надалі змінюються тенденції розвитку суспільної свідомості, насамперед – громадської моралі, як її складника, змінюються читачі. Однак процеси такої комунікації не є прогресивними. З приводу цього вчені зауважують: тривають процеси диференціації аудиторії не лише за цільовими інтересами, а й за суб'єктивними характеристиками, які полягають у регіональній специфіці, розширенні діапазону проблем, у вирішенні яких зацікавлені певні верстви суспільства; зрештою, змінився світогляд конкретного індивіда-читача [1, с. 3].

Очевидно, цей процес потребує поглибленого аналізу усієї наявності неоднотипних дискурсів, об'єднаних правовою/протиправною проблематикою.

Мета і завдання дослідження. Мета розвідки полягає у виокремленні спільних і відмінних рис правового і юридичного дискурсів, які побутують у українських газетах.

Для досягнення мети потрібно вирішити поставлені завдання:

- 1) окреслити значення термінів: правовий газетний дискурс, юридичний газетний дискурс;
- 2) описати діапазон поширення юридичного дискурсу;
- 3) виокремити типи правового і юридичного газетних дискурсів;
- 4) визначити умови для ефективної правової комунікації.

Стан дослідження. Питання дискурсу (і лише до певної міри правового та юридичного) досліджені здебільшого у зарубіжній науці: К.-О. Апель, Ю. Габермас, Г. Лассвел, Г. Маклюен, А. Поляков, І. Честнов, К. Ясперс та ін.

В українській науці – це праці І. Гумовської, С. Зархіної, В. Здровеги, В. Іванова, В. Калюжної, С. Квіта, Н. Кожині, Н. Коваль, Н. Кравченко, О. Кузнецової, В. Кулика, Є. Кучумової, Г. Почепцова, Т. Радзівської, В. Різуна, К. Серажим, С. Сливки, Ю. Сороки, І. Стецули, А. Токарської, А. Трофімової, І. Чудовської-Кандиби, В. Шкляра та ін.

Проте багато питань із цієї проблематики (функціонування правового та юридичного дискурсів у газетах України, розрізнення правового і юридичного дискурсів) лише фрагментарно опрацьовані.

Це і вказує на потребу аналізу функціонування правового і юридичного дискурсів у газетах України, яким, на наше переконання, належить провідна роль у сучасному державотворчому і правотворчому процесах.

Виклад основних положень. Правовий газетний дискурс і юридичний газетний дискурс – поняття не синонімічні. Для їх аналізу спершу слід окреслити визначення.

Дослідник правової комунікації Н. Коваль так формулює дефініцію юридичного дискурсу: це «специфічний вид комунікації, який функціонує у різних середовищах: 1) судові засідання; 2) консультація (адвокат – клієнт); 3) допит свідка в усній формі; 4) законодавчі документи (закони, контракти, угоди; 5) судові протоколи та рішення суду.

Юридична сфера охоплює широкий діапазон явищ: 1) юридичні товариства та спільноти; 2) юридичні суб'єкти, інститути; 3) нормативні підсистеми, традиції, процесуальні особливості ведення судових засідань, винесення рішень; 4) методи, засоби юридичної діяльності; 5) юридична етика та культура. Всі елементи юридичного поля опосередковані дискурсом, відображаються в ньому, реалізуються через дискурс: вони або становлять предмет спілкування (його референтний аспект), або виступають як елементи прагматичного контексту.

В межах юридичного дискурсу науковець виокремлює такі його основні типи: 1) законодавчий; 2) усний судовий; 3) письмовий судовий; 4) освітньо-правовий» [2, с. 8].

Науковець достатньо аргументовано розробив схему типологізації дискурсу, яка може бути уточнена, оскільки поняття «правовий» і «юридичний» автором не розмежовані. Вдало визначено основу дискурсу права – юридичну норму, вербальний знак, який моделює поведінку людини у конкретній ситуації.

Новітня комунікативно-прагматична і лінгвокогнітивна парадигма дають можливість поглибити вивчення юридичних текстів різної категорії, змісту та прагматики як вербального об'єкта шляхом аналізу структурно-синтаксичного та лексико-семантичного розгляду юридичних текстів, простежити шляхи і напрями їхнього формування, визначити специфіку структурної будови юридичного дискурсу, проаналізувати вплив прагматичної установки тексту на його мовну структуру. З'ясування цих питань слугує в якісному мовному забезпеченні процесам правового регулювання, мовного, й у тому числі текстового, тлумачення норм права та вдосконалення юридичної термінології. Однак об'єктом аналізу Н. Коваль не були матеріали друкованих ЗМІ,

а законодавчі тексти і протоколи судових засідань, зокрема документи у галузі Договірної права США та протоколів судових засідань.

Дослідниця проаналізувала типи англomовного юридичного дискурсу в залежності від структурної організації та комунікативно-прагматичної спрямованості законодавчих і судових документів. Поглиблено тлумачення таких ключових понять, як юридичний дискурс, законодавчий дискурс, судовий дискурс, інтердискурс, який виокремлюється в межах юридичного дискурсу. А це доречно розширює можливості диференціації типів юридичного і правового газетних дискурсів, сприяє вирізненню особливих прикметних ознак і спільних рис, що вкладаються у поняття видів юридичного і правового дискурсу газет. Якщо об'єднувальною ознакою юридичного дискурсу виступає комунікативний акт в юридичній сфері, яка разом з екстралінгвістичними чинниками визначає його розрізнявальні вербальні особливості, то ситуація спілкування зумовлює головну комунікативну настанову юридичного дискурсу.

Юридичний газетний дискурс визначаємо як галузевий різновид комунікації, що охоплює правотворчу і законотворчу діяльність та пов'язаний із її висвітленням на сторінках ЗМІ.

Відтак, беручи за основу модель диференціації юридичного дискурсу Н. Коваль, який притаманний і вітчизняним ЗМІ, ми бачимо можливість запропонувати схему розрізнення і правового дискурсу.

Правовий газетний дискурс – це зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними чинниками (прагматичними, соціокультурними, психологічними); система правових цінностей, стереотипів правової поведінки, правових традицій, прийнятих волею уряду, членами певної спільноти, що використовується для регулювання їхньої діяльності; діяльність, пов'язана з її висвітленням на сторінках ЗМІ [3, с. 228; 4, с. 1101].

Можна констатувати, що здійснена диференціація юридичного і правового дискурсу є до певної міри умовною і в перспективі чекає на свою поглиблену аргументацію. Умовність поділу пов'язуємо з жанровим та семантико-стилістичним розмаїттям засобів, які переплітаються у газетних текстах.

І юридичну, і правову комунікацію диференціюємо за вже встановленими вченими різновидами правової комунікації: перша форма – це дискурс між суб'єктами правовідносин; друга – це комунікація зовнішнього типу – між окремим суб'єктом і всією суспільною системою; третя – між поколіннями соціальних суб'єктів; четверта – між ланками

єдиної системи права, представленими конкретними суб'єктами; п'ята – між системою права і всією макросистемою континуальної (безперервно змінної) цілісності «цивілізація – культура» [5, с. 21].

За нашими науковими дослідженнями, правовий газетний дискурс набуває чітко визначеного узагальнення ознак юридичного і правового дискурсів: у пресі переважають: 1) дискурс насильницького змісту; 2) дискурс інформаційно-констатувального змісту; 3) дискурс законотворчого змісту; 4) дискурс регламентувально-тлумачного змісту; 5) судовий дискурс: а) захисний; б) обвинувальний; 6) критично-оцінний дискурс аналітичного змісту; 7) проблемно-правовий дискурс.

Щодо типів правового дискурсу, то цілком погоджуємось з Н. Коваль, що найбільш функціональним є перший – комунікативна практика, пов'язана з коментуванням законодавчого типу юридичного дискурсу. Найчастіше його використовує «Голос України», інші ж видання зрідка послуговуються законодавчо-коментативним дискурсом. Варто зауважити, що цей тип дискурсу, на жаль, функціонує недостатньо. Мало є коментарів до нових законів, що не сприяє роз'яснювально-координаційній роботі серед населення. Переважно низький рівень правової культури пов'язаний саме з відсутністю даного підвиду (коментативно-законодавчого) дискурсу. Другий тип правового дискурсу – усний судовий, як і третій письмово судовий є лише підвидами процесуального правового дискурсу. Третій, на наш погляд, – з підвидами – консультативно-адвокатський; слідчо-процесуальний; інституційно-прагматичний, що передбачає комунікативні зв'язки між інституціями, суб'єктами права.

Наступний концепт, що обґрунтовано придатний для нашого аналізу, – це особливий характер комунікантів правового дискурсу, які названі Н. Коваль «адресатом»: 1) адресат – це масовий (узагальнений) і водночас достатньо визначений адресат, яким може і повинен бути кожен громадянин окремої держави; 2) для успішного спілкування у правовій сфері комуніканти повинні, з одного боку, знати право, з іншого – володіти правовою мовою; 3) законодавчі тексти призначені для всіх громадян, тому мають бути чіткими за змістом, виразними та простими для сприйняття [2, с. 9].

За основу дослідження правового газетного дискурсу для критичного дискурс-аналізу варто використовувати тривимірну модель Феркло, який використовує поняття дискурсу трьома різними способами. В абстрактному розумінні дискурс співвідноситься з використанням мови, тобто є соціальною практикою. По-друге, дискурс

розглядається як різновид мови, використовуваної в межах певної галузі. І по-третє, у найбільш конкретному значенні дискурс використовується як «вираховуваний іменник». Це значення поняття «дискурс» належить до способу говоріння, який надає сенсу життєвому досвіду, заснованому на певній точці зору [6, с. 1081–111].

Концептуально вагомими для правового і юридичного газетного дискурсу є такі аспекти правової і юридичної комунікації: комунікативна, лінгвофілософська, філософсько-правова парадигма комунікації, взаємозв'язок правової комунікації і масової правосвідомості, джерела розвитку правового дискурсу в мас-медіа, правове регулювання юридичної і правової комунікативної діяльності через мас-медійну мережу, нові моделі соціальної поведінки і комунікативна взаємодія преси із суб'єктами права, право як комунікативна система нормативності, ідеальний комунікативний простір масових правових і юридичних інтеракцій.

Аналіз феномена права в контексті комунікації має кілька переваг, адже комунікативний підхід пояснює право як засіб людської взаємодії. Саме завдяки такому підходу стає можливим зробити широкий, різножанровий аналіз правових категорій, оскільки комунікація існує на різних рівнях і у різноманітних формах, а концепція комунікації передбачає врахування різних поглядів, а також обмін думками саме через правовий і юридичний газетні дискурси.

Комунікація у сфері права виконує подвійну функцію: зумовлює суспільнобуттєві орієнтири правотворчої діяльності, будучи онтологічним підґрунтям, до того ж, вона сама є суб'єктом правозастосування.

Ефективність мовленнєвої, а також і правової комунікації, полягає у вмінні досягти адекватного сприйняття і адекватної інтерпретації певного повідомлення. Комунікація вважається ефективною, якщо реципієнт адекватно сприйняв смислову інформацію, яка закладена у висловлюванні мовця, і інтерпретував його відповідно до задуму автора. Спотворення повідомлення у свідомості співрозмовника є причиною виникнення непорозумінь, комунікативних бар'єрів і відповідно викривленої правової комунікації. На жаль, таке явище часто виникає на основі газетного матеріалу.

Правовий газетний дискурс тим і вирізняється серед інших, що, поряд із первинною інформативністю, йому властива і так звана вторинна інформативність, яка дозволяє «вишукувати» в ньому відомості, подекуди не пов'язані безпосередньо з інтенціями автора. Неусвідомлене ігнорування первинної інформативності газетного тексту на теми

права веде до виникнення протиправного дискурсу. Отже, тільки за наявності певних умов комунікації, системи психолінгвістичних та лінгвоюридичних знань можна побудувати досконалий правовий і юридичний газетні дискурси.

Вивчаючи прагматичний рівень правової комунікації, А. Токарська робить висновок, що безпосередньо стосується і правового газетного дискурсу: комунікація є ефективною тоді, коли вона досягає комунікативної мети, змінює чи зміцнює стосунки, в яких ця комунікація відбувається. А «ефективність правової комунікації скоординована правовою культурою, державною етикою у суспільстві, виробленим позитивним стереотипним її сприйняттям і репрезентуванням її носіїв. Чим вища правосвідомість громадян, чим бездоганніше діє механізм правовідносин, тим ефективніше відбувається комунікативний правовий процес. Відповідно, – й ефективна комунікативна діяльність правників формує систему відносин у суспільстві, є умовою перспективного розвитку правовідносин» [7, с. 144–145]. Ця комунікація є основою правової газетної інтеракції, втіленої у правовому дискурсі.

Як чинник суспільного життя (і правового у т.ч.) друковані ЗМІ впливають на нього, формують якісний вимір державотворення, напрям змін суспільних систем. Водночас і останні впливають на якісний зміст ЗМІ, механізми координації комунікативних витоків права та його зворотного впливу на суспільну комунікацію через систему організації правовідносин [5, с. 6–7].

Висновки. Значення юридичного і правового газетних дискурсів – у контексті демократичних перетворень суспільства надзвичайно важливе, адже вивчення права як засобу комунікації є кроком до доцільного нормотворення, правовідносин на сучасному етапі суспільного розвитку. Правові норми мають виявлятися в контексті суспільного життя як інтеракції оптимальної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що найчастіше знаходить своє вираження у мас-медійному комунікативному акті.

1. Василенко М.К. Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі: монографія / М.К. Василенко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2006. – 239 с.

2. Коваль Н.Є. Мовні засоби аргументації в юридичному дискурсі (на матеріалі англійських законодавчих та судових документів): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Н.Є. Коваль. – Одеса, 2007. – 20 с.

3. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів; словосполучень / уклали: О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789 с. – (Словники України).

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) В 27 / укл. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.

5. Токарська А.С. Правові аспекти суспільної комунікації: монографія / А.С. Токарська. – Львів: ЛьвДУВС, 2008. – 144 с.

6. Филипс Л.Дж. Дискурс-анализ. Теория и метод: [пер. с англ.] / Л.Дж. Филипс, М.В. Йоргенсен. – Х.: Изд-во гуманитарный Центр, 2004. – 336 с.

7. Токарська А.С. Комунікація у праві та правоохоронній діяльності / А.С. Токарська // ЛЮІ МВС України. – Львів, 2005. – 284 с.

Кость С.П. Правовой и юридический газетные дискурсы: вопрос дифференциации.

Рассматриваются вопросы дифференциации правового и юридическо-го газетных дискурсов. Определены дефиниции понятий «правовой газетный дискурс», «юридический газетный дискурс». Выделены основные типы правового и юридического газетных дискурсов.

Ключевые слова: правовая коммуникация, право, правовой газетный дискурс, юридический газетный дискурс, средства массовой информации.

Kost S.P. Legal and law newspaper discourse: the differentiation issue.

The article deals with the differentiation issue of the legal and juridical newspaper discourses. The definitions of the «juridical newspaper discourse», «legal newspaper discourse» concepts are outlined. The main types of law and legal newspaper discourses are distinguished.

Key words: legal communication, law, legal newspaper discourse, juridical newspaper discourse, media.

Стаття надійшла 12 березня 2013 р.

УДК 340.132

Н.Я. Лепіш

ФУНКЦІЇ АКТІВ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Розглянуто основні наукові підходи до розуміння суті функцій актів тлумачення норм права. Розкрито роль функцій інтерпретаційних актів у процесі розвитку національної правової системи України.

Ключові слова: функція, акт тлумачення, норма права, інтерпретаційний акт, судове тлумачення, законність.